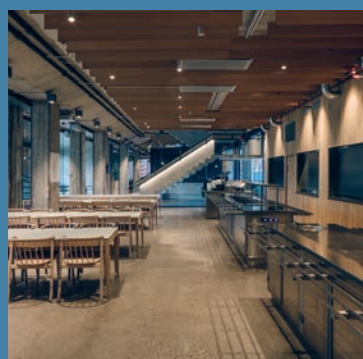

GOD ARKITEKTUR FOR ET BEDRE SAMFUNN

Arkitektbransjens felles politiske plattform

Innhold

INNLEDNING	3
OVERORDNET MÅL: Bygde omgivelser som eget, overordnet politikkområde	4
FOKUSOMRÅDE 1: Bolig og boområder – Aktiv boligpolitikk for ulike behov	5
1.1 Bolig og boområder, delmål 1: Fremme god bo- og boligkvalitet	7
1.2 Bolig og boområder, delmål 2: Styrke offentlig samhandling og kunnskap	8
1.3 Bolig og boområder, delmål 3: Et sosialt bærekraftig og kunnskapsbasert boligtilbud tilpasset demografiske endringer	9
FOKUSOMRÅDE 2: Offentlige anskaffelser – Mer verdi for offentlige investeringer	10
2.1 Offentlige anskaffelser delmål 1: Verdibaserte og bærekraftige offentlige anskaffelser	11
2.2 Offentlige anskaffelser delmål 2: Mer innovative og effektbaserte anskaffelser	12
2.3 Offentlige anskaffelser delmål 3: Styrke den offentlige bestillerkompetansen innen arkitektur	13
FOKUSOMRÅDE 3:	14
Arealbruk og fortetting – Bærekraftig arealbruk	14
3.1 Arealbruk delmål 1: Styrke offentlig forvaltning av stedskvaliteter og naturressurser	16
3.2 Arealbruk delmål 2: Fortette for å bedre kvalitet på offentlige omgivelser	17
3.3 Arealbruk delmål 3: Øke tverrfaglig kunnskap om arealutvikling med kvalitet	18
FOKUSOMRÅDE 4: Gjenbruk og transformasjon – Bedre gjenbruk av bygninger og bygningsmiljøer	19
4.1 Gjenbruk delmål 1: Fremme gjenbruk som verdi i eksisterende bygningsmasse	21
4.2 Gjenbruk delmål 2: Etablere et system for sirkulærøkonomi gjennom gjenbruk av bygninger og uteanlegg	22
Om dette dokumentet	23

Hvorfor en politikk for våre bygde omgivelser?

Det vi bygger legger et varig grunnlag for samfunnet vårt, for bærekraft og verdiskaping. Tiden er moden for sikre kunnskapsbasert og langsiktig planlegging av de bygde omgivelsene som en aktiv del av samfunnsplanleggingen.

Alle påvirkes vi av våre fysiske omgivelser. Omgivelser som tiltaler oss skaper tilhørighet, fellesskap og trygghet. Vi tar også bedre vare på omgivelser vi oppfatter har god kvalitet. God planlegging, arkitektur og design er nødvendige virkemidler i en sosial, miljømessig og økonomisk bærekraftig samfunnsutvikling og kan bidra aktivt til å nå FNs bærekraftsmål.¹

Våre bygde omgivelser omfatter bygninger, teknisk infrastruktur og bearbeidet naturlandskap. En politikk for dette feltet må omhandle alle skalaer av det som bygges: uterom og boliger, bygninger og byområder, infrastruktur, store landskapsinngrep og industri- og transportanlegg. En politikk for bygde omgivelser må ha som mål at utviklingen av disse skal være kunnskapsbasert, tverrfaglig utviklet og demokratisk vedtatt. Omgivelsene må være tilgjengelige og ha teknisk, funksjonell og estetisk kvalitet.

Hva og hvordan vi bygger legger forutsetninger for sosial, kulturell og økonomisk verdiskaping. God stedsutvikling og arkitektur kan bidra til bedre folkehelse, mer bærekraftig utvikling og større livskvalitet for den enkelte. Høy bevissthet om natur- og landskapskvaliteter er viktig for å oppnå en god balanse mellom naturmangfold og bygde omgivelser. Riktig bruk av kunnskap gjør byer og tettsteder mer robuste i møtet med effektene av klimaendringer, økt migrasjon og demografiske endringer

Det samlede arkitektfaglige miljøet i Norge står bak denne felles plattformen. Arkitektur omfatter i vid forstand alle våre menneskeskapte omgivelser, og med «arkitekt» forstår vi alle arkitektfagene: arkitekter, landskapsarkitekter og interiørarkitekter. Arkitektfagenes kompetanse innen planlegging, bygg, interiør og landskap er avgjørende for å oppnå sentrale samfunns mål. Arkitektbransjens interesseorganisasjoner står samlet bak visjonen om en kunnskapsbasert og bærekraftig utvikling av de menneskeskapte omgivelsene i Norge. Vi vil ta ansvar for å utvikle arenaer for god, tverrfaglig kunnskapsutveksling, metodeutvikling og praksis. Arkitektur- og planleggingskompetanse er også avgjørende for at byggenæringen kan finne gode løsninger på klimautfordringene og andre viktige samfunnsutfordringer.

1

https://www.uia-architectes.org/webApi/uploads/ressourcefile/264/dhaka_declaration_forpublication.pdf

Bygde omgivelser som eget, overordnet politikkområde

Helhetlig og integrert planlegging av samfunnets bygde omgivelser krever tverrpolitisk fokus og målrettet innsats.

Bygde omgivelser har stor betydning i alle deler av samfunnet. Derfor er det politiske ansvaret for feltet i dag fordelt mellom mange ulike politiske områder. Det er ingen fagkomite på Stortinget som behandler kvalitet i bygde omgivelser som helhet. Familie- og kulturkomiteen behandler kultur og kulturminner, Energi- og miljøkomiteen behandler miljøvern, Transport- og kommunikasjonskomiteen behandler transport og Kommunal- og forvaltningskomiteen behandler kommunal forvaltning, regional- og distriktspolitikk, rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner, innvandringspolitikk, boligforhold, bygningssaker og regional planlegging.

Denne oppdelingen gjør det vanskelig for samfunnet å dra full nytte av arkitektfagenes kompetanse og bidrar til en fragmentering av fagenes ansvar og helhetlige tilnærming. Samtidig øker behovet for god og bærekraftig samfunnsplanlegging i takt med trender som befolkningsvekst, økt migrasjon, sentralisering og klimaendringer. Tiden er moden for å sikre en tverrsektoriell og langsiktig helhetlig politisk prioritering av spørsmål knyttet til de bygde omgivelsene i samfunnsplanleggingen.

Denne arkitekturpolitiske plattformen har derfor et todelt, overordnet hovedmål:

1. Bygde omgivelser formaliseres som et eget, overordnet politisk saksområde med egen stortingskomite.

Et tydelig og helhetlig politisk ansvar for den samlede fysiske planleggingen gjennom en egen fagkomite på Stortinget, vil samle politiske prioriteringer og sikre en større positiv samfunns effekt av det som planlegges og bygges. En samling av dette ansvarsområdet vil være en sentral adresse for effektive politiske innspill, og vil også kunne rette tydelige forventninger til arkitektbransjen.

2. Det gjøres en offentlig utredning av hvordan målene for og organiseringen av den fysiske planleggingen svarer på samfunnets framtidige forventninger og behov

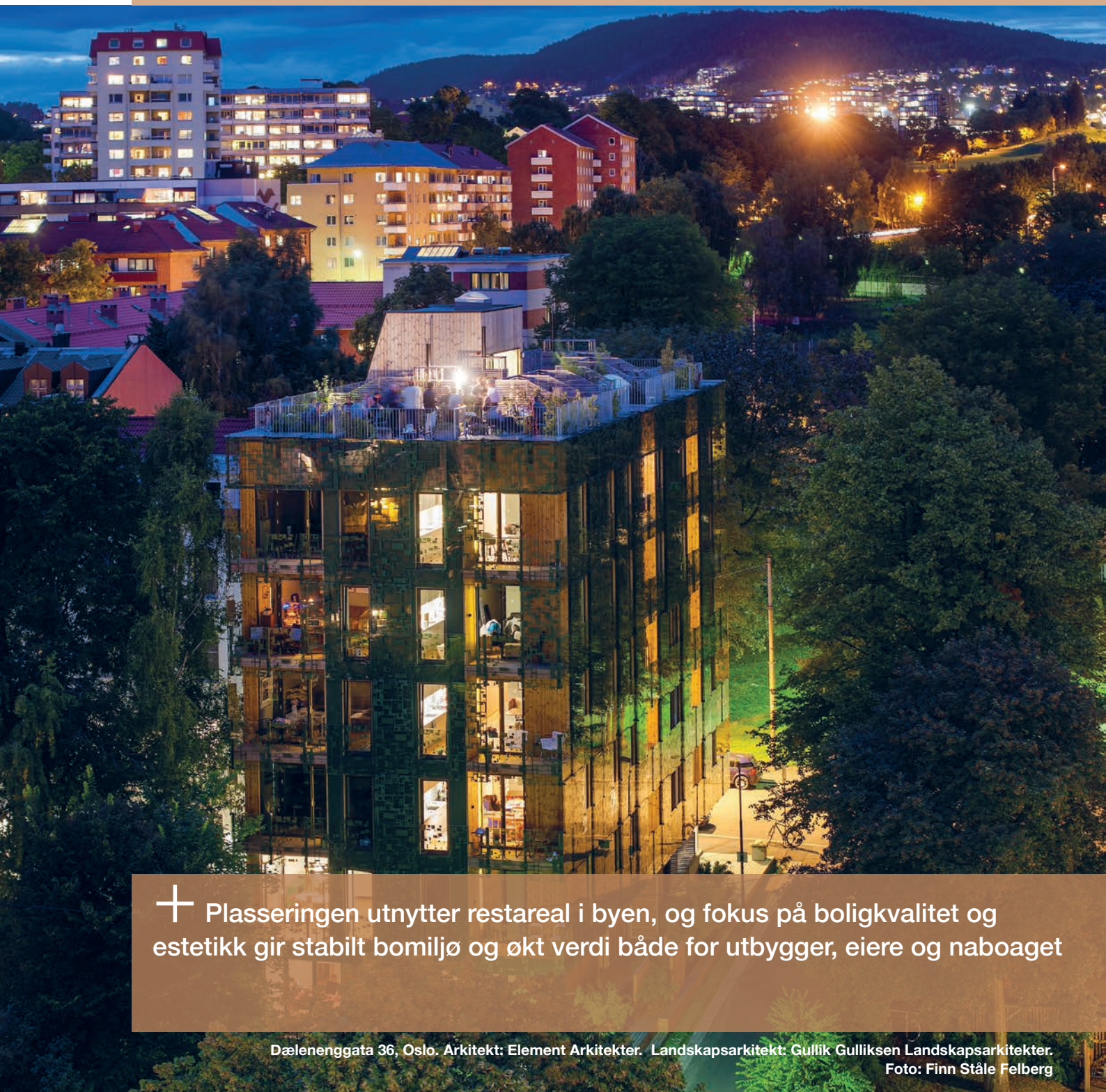
Den samlede bygg- og anleggsvirksomheten har store utfordringer knyttet til bærekraft, ressursbruk og utslipp, og krever enorme investeringer. Manglende mål og koordinering gjør at betydelige merverdier og muligheter for positive, langsiktige samfunns effekter går tapt. Det er behov for en offentlig utredning som ser på hvordan system og praksis bedre kan realisere potensialet for verdiskaping og samfunnsnytte i det som planlegges og bygges.

Med disse hovedmålene som utgangspunkt, er arkitektorganisasjonene enige om fire fokusområder for sitt politiske arbeid:

- *Aktiv boligpolitikk for ulike behov*
- *Mer verdi for offentlige investeringer*
- *Fortetting med bedre kvalitet og mer*
- *Bedre gjenbruk av bygninger.*

Disse presenteres i avsnittene under med tilhørende delmål.

Bolig og boområder – Aktiv boligpolitikk for ulike behov

✚ Plasseringen utnytter restareal i byen, og fokus på boligkvalitet og estetikk gir stabilt bomiljø og økt verdi både for utbygger, eiere og naboaget

Dælenenggata 36, Oslo. Arkitekt: Element Arkitekter. Landskapsarkitekt: Gullik Gulliksen Landskapsarkitekter. Foto: Finn Ståle Felberg

– Arealeffektivitet, volum og dagslys er de viktigste kvalitetene i leiligheten. Det oppleves bra å bo et sted der rommene er akkurat så store de trenger å være, og ikke mer enn det. Det er rett og slett kvadratmeterkvalitet.

Mari Smørgrav, beboer

Bolig og boområder – Aktiv boligpolitikk for ulike behov

Boligen skal være rammen rundt et godt liv, og sikre sosial bærekraft. Derfor må boligtilbudet tilpasses de livene folk faktisk lever.

Målet om å eie sin egen bolig har vært grunnleggende for norsk boligpolitikk. Boligen er et viktig investerings- og spareobjekt for mange nordmenn. Men boligen er ikke først og fremst en økonomisk verdi, den er folks hjem og skal gi rom for et godt liv. I boområdene skjer livet. Folk skal kunne være sosiale, trekke seg tilbake, ha besøk, oppdra barn, lage mat, sove og gjerne jobbe, sammen med en familie eller som aleneboende.

Selv om det er et politisk mål at det skal være små økonomiske forskjeller mellom regionene i Norge, er det fortsatt store geografiske forskjeller i boligmarkedet. Mens det kan være vanskelig å komme inn på boligmarkedet i de store byene, opplever mindre steder fraflytting og ledige boliger. Det krever en aktiv boligpolitikk som er tilpasset de ulike kommunenes utfordringer.

Større variasjon i boligtilbudet

De siste tiårenes boligbygging har gitt en ensretting av boligtilbudet, særlig når det gjelder blokkleiligheter i de store byene, som utgjør rundt 50 prosent av de nye boligene som bygges av nye boliger. Beslutninger i boligutviklingen overlates i stor grad til markedet, samtidig som mange boligkjøpere og leietakere ikke er godt nok kjent med mulighetene for ulike typer boformer, og dermed ikke etterspør disse. For å gi folk et reelt valg, må de få tilbud om flere boligtyper enn i dag. En større variasjon i boligtilbudet bidrar til å oppnå flere av FNs bærekraftsmål, gjennom å også ivareta demografiske endringer bedre, legge til rette for klimasmarte hverdagsliv, tiltrekke kompetent arbeidskraft og møte folks ulike behov for sosial interaksjon.

Kommunenes tomtepolitikk legger rammer

Kommunene har en viktig posisjon i boligutviklingen, og boligbyggingen påvirker sentrale samfunnsområder. Bare gjennom en tilpasset bolig- og arealpolitikk kan offentlige aktører i større grad benytte både offentlig og privat boligproduksjon som en del av løsningen på politiske mål innenfor områder som fortetting, oppvekstvilkår, eldreomsorg, integrering, folkehelse, epidemibekjempelse og beredskap, kriminalitetsforebygging, næringsutvikling og miljø- og klimahensyn.

Kommunene skaper rammer for den langsiktige samfunnsutviklingen i planleggingen av nye eller endrede boligområder, men erfaringer med fortetting i de store byene de siste årene viser at den nye boligmassen ofte kun tilfredsstiller tekniske forskriftskrav. Den møter ikke behov for varierte boligtilbud og svarer i liten grad på andre samfunnsutfordringer. Det er stort forbedringspotensial i å øke bokvaliteten gjennom å stille krav om gode, funksjonelle løsninger med mulighet for tilpassinger til den enkeltes behov.

Vi kan levere

Norske arkitekter og norsk byggenæring har kunnskap og evne til å produsere stor variasjon i boligtilbudet og møte framtidens behov for boliger for alle generasjoner. Det kan utnyttes bedre enn i dagens marked. Det kan eksperimenteres mer og satses mer på dele- og fellesskapsløsninger.

1.1 Bolig og boområder, delmål 1: Fremme god bo- og boligkvalitet

Bokvalitet er avgjørende for å fremme sosial bærekraft, helse og livskvalitet. Boligene og nabolagene er den viktigste fysiske rammen om livene våre og skal sørge for at grunnleggende behov blir ivaretatt. Boligen skal fungere til daglige gjøremål og sosialt samvær. Derfor er bokvalitet langt mer enn teknisk standard.

Bokvalitet er ikke det samme som teknisk kvalitet

Utviklingen i teknisk forskrift har gitt boligene våre gjennomgående høy teknisk standard gjennom energikrav og krav til materialer og godt inn klima. Men ut over tilgjengelighetskrav settes det få krav til boligens rom og funksjoner, og framtidens boligbehov endrer seg med samfunnsutviklingen. Funksjonelle krav blir i liten grad ivaretatt i dagens regelverk. Minstekravene til dagslys og utsyn er etter hvert svekket, og krav om viktige funksjoner som boder og lagringsplass er redusert i regelverket. Energi- og miljøkrav er forsterket, men dette garanterer ikke en god bolig. Minstekrav sikrer et forsvarlig nivå på enkeltdeler, men det er sammenstillingen av mange kvaliteter som gir gode boliger. Velger man minstekrav på noen områder, må det kompenseres med høyere kvalitet på andre områder.

Markedet leverer ikke god nok bokvalitet

Prispress i sentrale strøk gjør at etterspørsel alene er dårlig egnet til å regulere bokvalitet. Et stort marked for bolig nummer to som investeringsobjekt for utleie gjør det gunstig for utbyggere å tilby små leiligheter med standardløsninger, primært egnet for kort botid. Behovet for fortetting og sentralisering må ikke føre til aksept for løsninger som påvirker mennesker og bomiljøer negativt, for eksempel gjennom sosial segregering, forurensning og folkehelseutfordringer. Her kan Norge gjøre en innsats for å oppfylle flere av bærekraftsmålene, som å bekjempe fattigdom, sikre god helse og redusere energiforbruk.

Gode bomiljøer krever god planlegging

Et godt nabolag starter med en god arealpolitikk og gjennomtenkte valg av egnede steder for boområder. Reguleringsplanen må sikre balanse mellom bebyggt areal og uterom som gir helhetlige kvaliteter å bygge videre på. Kravene til kvalitet i rommet mellom husene bør styrkes. Framtidens fortetting krever løsninger som styrker fellesskapsfølelsen og den sosiale bærekraften, samtidig som den må romme økosystemer for å håndtere et endret klima med truet biologisk mangfold.

En god bolig kjennetegnes blant annet ved godt dagslys, utsyn, romslig takhøyde, fleksibilitet i romløsning, god flyt i internt bevegelsesmønster, tilgang til gode private og felles utearealer og gode oppbevaringsløsninger. Variasjon i boligsammen-setning i et nabolag, gode boliger og utearealer skaper stabile bomiljøer som oppleves som trygge og inkluderende, ivaretar sosiale nettverk, fremmer integrering mellom alders- og befolkningsgrupper og motvirker ensomhet og kriminalitet.

For å bidra til å fremme god bo- og boligkvalitet, vil vi jobbe for:

...at det stilles tydelige funksjonskrav til boliger og boligenes uteområder i regelverket, slik at bokvalitet ikke er noe som defineres av markedet alene. Bokkvalitetsbegrepet må være sosialt bærekraftig og inkludere mer enn kvadratmeter og teknisk standard.

...økt samarbeid på mellom offentlige og private aktører for å fremme god bo- og boligkvalitet og riktig kompetanse i alle ledd i utviklingen av boligtilbudet.

...økt vekt på det tverrsektorielle ansvaret for en samfunnsmessig god og bærekraftig boligutvikling med en hensiktsmessig fordeling mellom offentlige og private aktører.

1.2 Bolig og boområder, delmål 2: Styrke offentlig samhandling og kunnskap

En aktiv boligpolitikk kan bidra til å nå målene i kommuneplanenes samfunnsdel og i Folkehelseloven og til å oppnå større mangfold i bomiljøer som fremmer inkludering i befolkningen. Tidlig innsats i planleggingen er helt nødvendig for at det som bygges skal kunne bidra til å oppfylle politiske mål.

Stortingsmeldingen «Levende lokalsamfunn for fremtiden»² legger vekt på behovet for bedre planleggingskompetanse i kommunene. Kommunene må være i stand til å ta riktige beslutninger knyttet til nye boliger tidlig i planprosessen, på tvers av fagområder. I flere tilfeller er det også fornuftig å styrke interkommunalt samarbeid eller regional planlegging. Stortingsmeldingen framhever også Kompetansesenter for distriktsutvikling sin rolle i å støtte kommuner og fylkeskommuner med kompetanse på boligpolitikk og lokal utvikling. Distriktssenteret har en nøkkelposisjon i å sikre bedre arkitektur- og planleggingskompetanse i kommunene.

For å bidra til tverrfaglig innsats tidlig, vil vi jobbe for:

...at Distriktssenteret som et kompetansesenter er tilgjengelig for å veilede beslutningstakere i kommuner og fylkeskommuner i boligutviklingsspørsmål og arealplanlegging.

...at det utvikles studieprogrammer og etterutdanning styrker boligkompetansen i offentlig forvaltning, slik at boligproduksjonen i større grad oppfyller samfunnsbehovet.

...økt samarbeid internt i kommunenes enheter og mellom kommuner om kommuneplaner, reguleringsplaner og planstrategier, inkludert planer for lokaliseringen av boliger.

2 Meld. St. 5 (2019-2020), s 144-145.

1.3 Bolig og boområder, delmål 3: Et sosialt bærekraftig og kunnskapsbasert boligtilbud tilpasset demografiske endringer

De siste tiårene har Norge gått gjennom demografiske endringer som følge av en aldrende befolkning, økt migrasjon, økt antall enslige, økonomiske svingninger og nye familiemønstre. Disse endringene kommer til å pågå i lang tid framover. Vi vet også at miljø- og klimaendringene og etterdønningene av Covid-19-epidemien kommer til å prege samfunnet framover, også demografisk.

Bedre variasjon i boligtilbudet

Stortingsmeldingen «Levende lokalsamfunn for framtiden»³ legger særlig vekt på behovet for flere tilgjengelige boliger i takt med økende antall eldre. Meldingen framhever også at manglende variasjon i boligtilbudet gjør at distriktene sliter med å tiltrekke seg kompetent arbeidskraft, for eksempel fordi det mangler boliger for husstander med én beboer. Det er behov for en konkret gjennomgang av hva slags boliger som bygges i dag og hva slags nye boligtilbud som kan utvikles fremover for bedre å tilpasse nye boliger og eksisterende boligtilbud til dagens og morgendagens befolkning. I en slik prosess må både utviklerne og kommunenes innbyggere involveres.

For å bidra til et sosialt bærekraftig og kunnskapsbasert boligtilbud, vil vi jobbe for:

...at den varslede stortingsmeldingen om sosial boligbygging⁴ inneholder en gjennomgang av dagens boligtilbud, foreslår insentiver for å tilpasse det framtidige boligtilbudet til demografiske endringer.

...at det utvikles et forskningsprogram som ser på dagens og framtidens boliger, lokaliseringen av og kvaliteten på disse og de omkringliggende arealene, slik at resultatene kan brukes i treffsikker brukermedvirkning og utvikling av nye boligformer og arenaer for eksperimentering

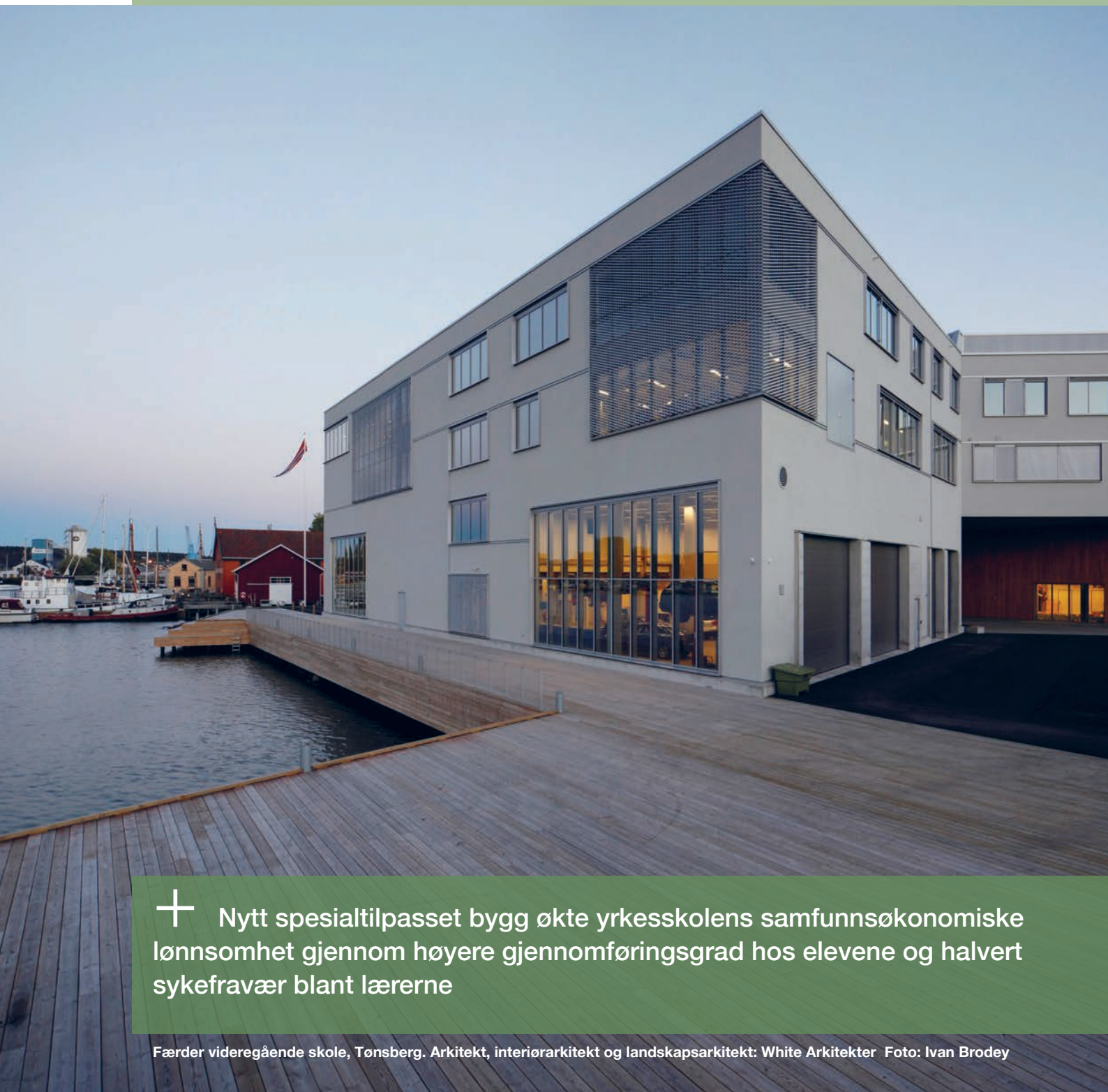
...å foreslå relevante insentiver for å skape større variasjon i boligtilbudet, også når det gjelder institusjonsboliger. Dette gjelder både i og utenfor byene.

...et boligtilbud med livsløpsperspektiv, med bevisstgjøring rundt og planlegging for ulike boformer i ulike deler av livet.

3 Meld. St. 5 (2019-2020), s 144-145, på høring nå.

4 Jfr, Meld. St. 5 (2019-2020), s 153.

Offentlige anskaffelser – Mer verdi for offentlige investeringer

✚ Nytt spesialtilpasset bygg økte yrkesskolens samfunnsøkonomiske lønnsomhet gjennom høyere gjennomføringsgrad hos elevene og halvert sykefravær blant lærerne

Færder videregående skole, Tønsberg. Arkitekt, interiørarkitekt og landskapsarkitekt: White Arkitekter Foto: Ivan Brodey

Det er en stor fordel at vi ser mer til hverandre på den nye skolen. Å bli sett er en viktig faktor for menneskers trivsel.

Stig Larsen, administrasjonssjef Færder vgs

Offentlige anskaffelser – Mer verdi for offentlige investeringer

Offentlige midler skal skape verdi for fellesskapet, også når det investeres i bygg og anlegg. Verdibaserte og bærekraftige mål er nødvendig for innovative og langsiktige offentlige anskaffelser

Det offentlige er en betydelig byggherre i Norge, og offentlige anskaffelser er en investering av fellesskapets midler til beste for samfunn og individ. *Lov om offentlige anskaffelser* skal bidra til økt verdiskaping i samfunnet. Offentlige investeringer i bygg og anlegg forteller noe om samfunnet vårt, og de offentlige byggene er rammen rundt de tjenestene det offentlige yter fellesskapet. Samtidig vil nye økonomiske utfordringer bety at staten må investere sine midler enda klokere enn før.

God arkitektur er en god investering

Gode arkitektoniske løsninger bidrar til effektivitet og kostnadsreduksjon for offentlige prosjekter og påvirker prosjektenes levetid og livsløpskostnader. Anskaffelsene må gjennomføres på en måte som sikrer sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft, og som fremmer innovasjon og merverdi. Det er sløsing med fellesskapets ressurser å la være å hente ut det potensialet for samfunnsbygging som ligger i våre fysiske omgivelser. Den tiden man bruker på grundig og tverrfaglig prosjektering har en langt mindre kostnad enn å bygge feil eller å overse viktige behov.

Bærekraftsmålene

Økende globalisering krever at den nasjonale byggevirksomheten ses i en større sammenheng. Det er det offentlige som sitter med mye av ansvaret for oppfølgingen av FNs bærekraftsmål, både i lover og forskrifter og i egne prosjekter. Offentlige investeringer i bygg og anlegg kan legge til rette for en bærekraftig framtid.

I byggeprosjekter, enten det er bygninger, interiør, gater, plasser, byrom eller parker, kreves det mye av bestiller og leverandør, og en god

anskaffelsesprosess er avgjørende for et godt resultat.

2.1 Offentlige anskaffelser delmål 1: Verdibaserte og bærekraftige offentlige anskaffelser

Offentlige anskaffelser skal bidra til å løse ulike samfunnsbehov. Disse behovene må ses i en helhet, og beskrives slik at det oppfordrer til nytenkning, synergier, og utviklingen av en sirkulærøkonomi.

Ved anskaffelser av bygninger eller uteanlegg utgjør byggekostnadene ofte en relativt liten del av de totale livsløpskostnadene. Legger man til de sosiale og miljømessige ringvirkningene av et bygg eller et anlegg, er potensialet for kostnadseffektivitet stort i et langtidsperspektiv. Offentlige anskaffelser må derfor gjøres på grunnlag av den *verdien* bygninger og anlegg kan bidra med, for eksempel i et bærekraftsperspektiv, ikke bare på grunnlag av pris alene.

For å bidra til verdibaserte anskaffelser, vil vi jobbe for:

...at kompetanse, kvalitet og bærekraft sammen utgjør hovedvekt som tildelingskriterium i alle offentlige anskaffelser og at alle tilbud vurderes i et livsløpsperspektiv.

...at offentlige anskaffelser legger vekt på mål og ambisjoner for kvalitet og verdi som beskrives av både bestiller og leverandør.

...at bred og relevant arkitekturfaglig kompetanse, inkludert interiør- og landskapsarkitekturkompetanse, etterspørres tidlig i planleggings- og prosjekteringsprosesser.

2.2 Offentlige anskaffelser delmål 2: Mer innovative og effektbaserte anskaffelser

Forutsetningene for en offentlig anskaffelse kan variere betydelig, selv innenfor samme prosjektkategori. Men en skole er alltid mer enn en skole, både i en liten bygd og i et nabolag i en storby. Offentlige anskaffelser må legge vekt på kvalitative behov og ikke sette begrensninger for innovasjon og nytenking gjennom snevre, kvantitative rammer.

Bygger vi gårsdagens løsninger?

Hvis man etterspør standardløsninger, får man de samme svarene hver gang, men skiftende behov krever hele tiden nye og smartere svar. I dag ligger mye av risikoen i nye løsninger på prosjekterende og utførende ledd. Det gjør nytenkning mindre attraktivt og fører til repetisjon av gårsdagens løsninger. Ansvaret for innovasjon må deles, og offentlige oppdragsgivere bærer et særskilt ansvar for å bygge for framtiden.

Innovasjonspotensial i alle anskaffelser

Anskaffelsesunderlaget må utformes på en slik måte at det er behov, mål og verdier som beskrives, ikke ferdige løsninger. Leverandører og rådgivere må kunne bruke sin ekspertise på å finne effektive og innovative løsninger som svarer på behovene.

For å bidra til å fremme innovative anskaffelser, vil vi jobbe for:

...at offentlige innkjøpere av prosjekteringstjenester etterspør *effekten* av leverandørenes referanseprosjekter i større grad enn antall referanseprosjekter innenfor samme prosjektkategori.

...å fremme nye forretningsmodeller og faseinndelinger som skaper større verdi og en bedre risiko- og gevinstfordeling for alle ledd i innovative byggeprosjekter, og at det legges til rette for utprøving i relevante pilotprosjekter.

...at det settes tydelige og gjennomtenkte krav til og grenser for omfanget av det innleverte materialet i alle former for arkitektkonkurranser. Dette for å sikre likeverdige muligheter for deltagelse fra et bredt spekter av leverandører og dermed størst mulig innovasjonseffekt for oppdragsgiver.

... at effekten og merverdien av offentlige anskaffelser på plan- og arkitekturfeltet evalueres gjennom forskning.

2.3 Offentlige anskaffelser delmål 3: Styrke den offentlige bestillerkompetansen innen arkitektur

Gode offentlige anskaffelser er avhengig av kompetanse i alle ledd av anskaffelsesprosessen. Det er mye som skal virke sammen for at resultatet skal bli vellykket. Både funksjonalitet, kostnad, estetikk, materialkvalitet og miljøhensyn må spille på lag.

Hva er målet med anskaffelsen?

Kompetente bestillere er bevisste på det offentliges mål og intensjoner med anskaffelsen og har kunnskap om mulighetene for samfunnsverdi som ligger i et prosjekt. Det er nødvendig med mer arkitekturfaglig kompetanse på bestillersiden ved anskaffelser av plan, landskap, bygg og interiør, ikke minst for å forstå hvordan politiske mål omsettes i bygde omgivelser. Tildelingskriterier for valg av arkitekttjenester innen offentlig anskaffelse bør til enhver tid evalueres i tråd med behov for kvalitet, bærekraft og kompetanse.

God rådgivning

Mange kommuner har begrenset arkitekturfaglig kompetanse. De trenger rådgivning og støtte for å kunne realisere samfunnsmålene sine gjennom det som bygges og transformeres i kommunen og for å sikre bærekraftig bygg, steds-, nærings- og boligutvikling. Det er naturlig å legge ansvaret for å sikre denne kompetansen på fylke og stat, for eksempel gjennom Distriktssenteret.

For å styrke den offentlige bestillerkompetansen innen arkitektur, vil vi jobbe for:

...at kommuneplanenes samfunnsdel skal inneholde arkitekturpolitiske mål som styrer kommunens innkjøpspraksis for de bygde omgivelsene.

...at det benyttes arkitektfaglig kompetanse tidlig i anskaffelsesprosessen for å sikre en god behovsavklaring.

...treffsikker brukermedvirkning og brukeranalyse i behovsavklaring, oppdragsformulering og bestilling.

...at Distriktssenteret blir en fylkeskommunal ressurs for kommuner med behov for arkitekt- og planleggerkompetanse og synliggjør mulighetsrommet for kvalitetsbaserte og innovative anskaffelser i EØS-regelverket.

Arealbruk og fortetting – Bærekraftig arealbruk

✚ Sykehuset er blitt mer effektivt med færre liggedøgn og fungerer som en integrert del av byen med tilgang til helsefremmende grøntarealer og møteplasser for både innbyggere, ansatte og pasienter

St. Olavs hospital, Trondheim. Arkitekter og interiørarkitekter: **RATIO Arkitekter**, Nordic Office of Architecture, Rambøll Arkitekter, KHR, PKA arkitekter, Niels Torp Arkitekter, Pål G. Kavli, Hjellnes Cowi Landskapsarkitekt: Asplan Viak, Gullik Gulliksen Landskapsarkitekter. Foto: Ivan Brodey

– Når St. Olavs Hospital trolig har fått landets flotteste sykehusomgivelser, er det resultat av et uvanlig godt samarbeid mellom Helsebygg Midt-Norge og en rekke fremragende rådgiver- og entreprenørmiljøer.

Bjørn Remmen, tidligere direktør Helsebygg Midt-Norge.

Arealbruk og fortetting – Bærekraftig arealbruk

Fortetting har vært en av bærekraftstrategiene i norske byer og steder. Denne fortettingen har til dels store konsekvenser, og intensjonene i lovverket må følges opp i praksis.

I Norge har vi lenge hatt en arealpolitikk som oppfordrer kommunene til å konsentrere utbyggingen og samordne planer for arealbruk og transport. Målet er en mer bærekraftig vekst gjennom fortetting av allerede bygde arealer og å bygge tett og kompakt ved kollektivknutepunkt. Samtidig har det vært et politisk mål å unngå nedbygging av dyrkbar mark og verdifulle naturområder.

Økosystemtjenestene må sikres

Summen av alle verdier og tjenester som genereres gjennom et levedyktig økosystem utgjør våre *økosystemtjenester*. Disse trues ikke bare av klimaendringene, men også av vår arealbruk, for eksempel gjennom nedbygging av grøntarealer og naturområder. For å forhindre en kollaps i viktige økosystemtjenester og for å leve opp til FNs bærekraftsmål, må vi etablere og reparere naturbaserte blå og grønne strukturer i byer og tettsteder.

Evaluering av dagens praksis

I dag er det enighet om at en mer effektiv utnyttelse av allerede bygde arealer er nødvendig, slik samordnet areal- og transportpolitikk legger opp til, men det er ulike meninger om hvilken grad av fortetting som er akseptabel uten at det går på bekostning av andre kvaliteter. Den eksisterende politikk for fortetting i byene og i den øvrige stedsutviklingen må følges bedre opp.

Den forrige evalueringen av plandelen av Plan- og bygningsloven (EVA-plan 2008) viser at utfordringene med gjeldende politikk på planleggingsområdet i stor grad ligger i hvordan lovverket praktiseres. Det er behov for kompetanseheving, men også for en evaluering av hva som faktisk er bygget og erfaringer med og konsekvenser av dette over tid.

3.1 Arealbruk delmål 1: Styrke offentlig forvaltning av stedskvaliteter og naturressurser

Klimaendringene gjør at samordning av kultur- og naturlandskap blir sentralt i areal- og transportplanlegging. Flere av bærekraftsmålene har konsekvenser for arealpolitikken, også i Norge. For eksempel er det et mål å redusere spredt bebyggelse for å ivareta naturområder og sikre matproduserende økosystemer.⁵

Framtidens byggebehov bør forsøkes løst ved å bruke arealer som er tatt i bruk, på en mer effektiv måte. I dag fortettes byer, men samtidig spres bolig- og fritidsbebyggelse utover i landskapet.

For å hindre byspredning og unødvendig nedbygging av naturressurser, vil vi jobbe for:

...at utvikling av fritids- og rekreasjonsområder behandles i regionale planer med et overordnet mål om å sikre nasjonale naturverdier.

...at alle kommuneplaner har en tydelig tettsteds grense som sikrer verdifulle naturressurser og dyrkbar mark mot utbygging, og viser hvilke områder innenfor byggesonen som kan få økt utnyttelse og på hvilken måte fortetting kan skje.

...at plan- og bygningslovens §12 Reguleringsplan revideres slik at områderegulering blir et tydeligere og prosjektuavhengig redskap for å sikre områdekvaliteter.

...at kompetansen i kommunene styrkes, slik at kommunene kan håndtere ansvaret de har for forvaltning og utvikling av areal på en måte som ivaretar landskapsverdier og naturressurser.

...at det etableres et plandirektorat, som har ansvar for å følge opp nasjonale forventninger til lokal og regional planlegging og samordne og avklare der sektorielle interesser strider mot hverandre.

5 https://www.uia-architectes.org/webApi/uploads/ressourcefile/264/dhaka_declaration_forpublication.pdf

3.2 Arealbruk delmål 2:

Fortette for å bedre kvalitet på offentlige omgivelser

Å fortette med bedre kvalitet har vært et uttalt mål både lokalt og nasjonalt. Hvilke kvaliteter som skal vernes om eller skapes, varierer fra sted til sted. God fortetting er dermed ikke bare et offentlig anliggende, men krever samarbeid, tillit og gode plan- og prosjekteringsprosesser med deltakelse fra alle involverte aktører. Ambisjonen bør være at byer og tettsteder ikke bare skal ha en bærekraftig arealutnyttelse, men også at de skal få en mer helhetlig utforming med gode offentlige gater, torg, plasser og parker, integrerte løsninger for overvannshåndtering og en grønnstruktur som ivaretar og genererer bærekraftige økosystemtjenester og attraktive allmenninger for befolkningen.

Fortetting med kvalitet krever klare mål

Praktisering og gjennomføring av fortetting med bedre kvalitet krever gode metoder og faglig innsikt i hvordan arkitektonisk kvalitet kan oppnås i det som bygges, i rommet mellom bygningene og i de bygde omgivelsernes tilpasning til og bearbeiding av naturlandskapet. Også på dette området kan Norge bidra til å oppfylle de globale bærekraftsmålene gjennom å sørge for inkluderende og trygge omgivelser og tilbud, for alle deler av befolkningen, både i og utenfor byene.

For å sikre fortetting med kvalitet, vil vi jobbe for:

...at kommunenes og oppdragsgivernes fortettingsstrategier ikke bare fokuserer på høyere utnyttelse, men også på en økt helhetlig arkitektonisk og bruksmessig kvalitet på bygg og rommet mellom bygningene og de bygde omgivelsernes tilpassing til landskapet.

...at den tverrfaglige kompetansen i arkitektur- og planfagene utnyttes bedre i en tidlig fase i planarbeidet og prosjekteringen.

...at byggesaksdelen i Plan- og bygningsloven og tekniske forskrifter evalueres for å gi best mulig forutsetninger for helhetlige løsninger som ivaretar bebyggelsens forhold til stedskvaliteter, landskap, blå og grønne strukturer, terrengbehandling og infrastruktur.

3.3 Arealbruk delmål 3:

Øke tverrfaglig kunnskap om arealutvikling med kvalitet

Fortetting av allerede bygde omgivelser er konfliktfylt og faglig utfordrende. Å planlegge og prosjektere i slike situasjoner byr på helt andre problemstillinger enn planlegging og prosjektering i ubebygde areal. Fortetting som utviklingsprosess er likevel den måten byer og tettsteder naturlig utvikles på, og en planlagt fortetting må ta utgangspunkt i kunnskap om hvordan gode byer blir til.

Forskning og etterutdanning

Økt kunnskap om fortetting og endring av de fysiske omgivelsene, vil bidra til at den plan- og arkitekturfaglige kompetansen også øker. Gode eksempler og økt tverrfaglig læring på studiene og i etterutdanningen vil øke sannsynligheten for bedre samarbeid og større tverrfaglig forståelse.

For å øke kunnskapen om fortetting med kvalitet, vil vi jobbe for:

...at det etableres forskningsmidler og forskningsprosjekt som ser på resultatene av fortettingen og de forutgående plan- og beslutningsprosessene.

...at det etableres gode etter- og videreutdanningstilbud for arkitekter, planleggere, politikere og utbyggere.

...at utdanningsinstitusjonene oppfordres til å utvikle flere tverrfaglige kurs og øke samarbeidet på tvers av institusjonene.

Gjenbruk og transformasjon – Bedre gjenbruk av bygninger og bygningsmiljøer

✚ Gjenbruk av eldre betongbygg reduserer klimagassutslippene, ivaretar norsk industrihistorie og setter rammene for en moderne og mer produktiv arbeidsplass med høy trivsel

Mat- og merkevarehuset, Oslo. Arkitekter: Ledsten Arkitektur (innvendig bygg/interiørarkitektur), Element Arkitekter (fasade)
Foto: Johnny Væt Nordskog

– Dette prosjektet handler om alt vi ikke har revet, men bevart og brukt videre slik at det hverken blir avfall eller behov for nye materialer. Der vår bransje virkelig kan bidra til et bedre miljø, er når vi gjenbraker hele bygningsmassen, og spesielt de av betong som i dette tilfellet.

Ellen Ledsten, interiørarkitekt

Gjenbruk og transformasjon – Bedre gjenbruk av bygninger og bygningsmiljøer

Det vi bygger i dag låner vi fra fremtiden, og vi trenger bedre systemer for at fremtiden kan gjøre bruk av dagens ressursinvesteringer.

De fleste bygg og uteanlegg vi skal bruke i framtiden er dem vi allerede har.

Den eksisterende bygningsmassen i Norge utgjør totalt rundt 380 millioner kvm, der over 100 millioner kvm er bygget før 1940.⁶ Når vi vet at byggenæringen på verdensbasis står for rundt 40 prosent av de totale klimagassutslippene, blir gjenbruk av eksisterende bygningsmasse stadig viktigere for miljøet.

Alt som er bygget er en ressurs

Også for Norges forpliktelser innen bærekraftsmålene, er håndteringen av eksisterende bygningsmasse og grøntanlegg et sentralt element. Alle menneskeskapte omgivelser representerer en investering av ressurser, og tiltak som vedlikehold, transformasjon, riving og gjenbruk må vurderes i et globalt ressursperspektiv.

Trær plantes for å stå i 150-200 år. Eldre og historiske bygninger, torg, gater og plasser gir byene og stedene våre identitet og mangfold. Endring og gjenbruk av bygninger og grøntanlegg berører mange felt, som kulturminnevern, miljøvern, steds- og byutvikling, næringsliv og hverdagsliv, regulert gjennom ulike lover og forskrifter.

Balanse mellom vern og gjenbruk

Balansen mellom kulturminnevernet og gjenbruksmulighetene er en kontinuerlig avveining. Kvaliteten på og omfanget av gjenbruk kan fremmes gjennom lovverket, men den politiske bevisstheten og engasjementet for ny bruk av eksisterende bygninger må økes for å forme et hensiktsmessig regelverk for gjenbruk i dialog med vernemyndighetene.

Riving er et drastisk tiltak

I praksis gjøres det faglige, økonomiske og politiske vurderinger av riving, nybygg og gjenbruk i hvert enkelt byggeprosjekt. Det leder i mange tilfeller til kompromisser som ikke alltid gir de beste svarene på dagens og framtidens bruksmessige, tekniske og miljømessige krav. Riving av en bygning er et drastisk tiltak, som ikke bør godkjennes uten en grundig vurdering av konsekvensene for kultur, miljø og klima.

6 <https://www.regjeringen.no/contentassets/08f0f11f930e427babc7b38c965710ae/utbedringeksisterendebygninger.pdf>; <https://www.ntnu.no/bygningsvern/formal>

4.1 Gjenbruk delmål 1:

Fremme gjenbruk som verdi i eksisterende bygningsmasse

Historien og kulturen som ligger i eksisterende bygningsmasse, infrastruktur og sammenhengende grønnstruktur er viktig for stedsidentitet og utvikling av trygge omgivelser der folk føler tilhørighet.

Det gjelder ikke bare vernede kulturminner, men også bygninger, bygningsmiljøer, gater, plasser og grøntanlegg som ikke har offentlig vern. Gjennom tilpasning til ny bruk, får bygningene og de bygde omgivelsene et lengre liv og en fortsatt historie. I tillegg gir gjenbruk ressursbesparelse i materialer og klimagassutslipp.

FNs bærekraftsmål må få en langt større betydning for verdikjedene i byggenæringen. En større vekt på gjenbruk er nødvendig for å oppnå et bærekraftig, varig bygningsmiljø som også tar vare på opplevelsen av identitet og historie. Godt samarbeid og god forståelse mellom planlegger, utbygger og vernemyndigheter er en forutsetning for å få til en velegnet, tilpasset gjenbruk av vernede bygg, gater og byrom.

For å synliggjøre verdiene i eksisterende bygningsmasse, vil vi jobbe for:

...et godt tverrfaglig samarbeid mellom planleggere, myndigheter og utførende ledd om gjenbruk og transformasjon.

...å få etablert støtteordninger for arbeid med gjenbruk av bygninger, gater, plasser og grønnstrukturer.

...å knytte mål for gjenbruk til mål for områdeutvikling.

...at det initieres forsknings- og utviklingsarbeid som kan synliggjøre den økonomiske og klimamessige verdien av gjenbruk og transformasjon av bygninger, gater, plasser og grønnstrukturer.

...at eksisterende regelverk revideres, så det åpner bedre for økt transformasjon og gjenbruk og at statlige føringer og teknisk forskrift utvides, så de stiller konkrete krav om gjenbruk og transformasjon.

4.2 Gjenbruk delmål 2:

Etablere et system for sirkulærøkonomi gjennom gjenbruk av bygninger og uteanlegg

Byggenæringen må ta ansvar for å bidra til reduksjon av klimagassutslipp i alle ledd. I dag har utbygger gjerne et ensidig fokus på kostnad, tid og ny ressursbruk, og nye bygg og uteanlegg er ofte ikke ment å stå i mer enn 40-60 år. Ambisjonene for hvor lenge det som bygges skal stå, må økes, og det må stilles krav til at bygningselementer i alt fra fasade til interiør eller landskapsanlegg kan demonteres og gjenbrukes.

For å etablere et system for sirkulærøkonomi gjennom gjenbruk av det som bygges, vil vi jobbe for:

...at bygg, gater, plasser og grønnsstrukturer underlegges en helhetlig og grundig vurdering av kvalitet og bygningsmessig stand før eventuell søknad om rivetiltak kan sendes inn.

...at CO2-regnskap skal være med i alle søkeprosesser for riving av eksisterende bygg og landskapsanlegg og vurderes opp mot CO2-regnskapet ved rehabilitering eller nybygg.

...at det må bli enklere å gjenbruke og resertifisere bygningsmaterialer.

...økt kunnskap og bevissthet om å lage løsninger som skaper minst mulig avfall

...å fremme et hensiktsmessig regelverk med en egen teknisk forskrift for gjenbruk og ombruk av bygningsmaterialer for hus og uteanlegg.

Norske arkitekters
landsforbund

 arkitektbedriftene

Norske interiørarkitekters
og møbeldesigneres landsforening

Norske landskapsarkitekters forening

arkitektenes
fagforbund

Om dette dokumentet

Bak denne felles plattformen står det samlede arkitektfaglige miljøet i Norge:

Arkitektbedriftene i Norge

Arkitektenes fagforbund

Norske arkitekters landsforbund

Norske interiørarkitekters og møbeldesigneres landsforening

Norske landskapsarkitekters forening

I tillegg har arkitekt- og planleggerutdanningen og andre relevante aktører bidratt i plattformarbeidet:

NTNU – Fakultet for arkitektur og design

NMBU – Fakultet for landskap og samfunn

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo

Bergen Arkitekthøgskole

Nordnorsk arkitektur- og designsenter

Arbeidet har vært ledet av Design og arkitektur Norge, DOGA

DOGA